

6. ПОШУКИ ОБДАРОВАНОСТІ

Марина Анатоліївна Бойченко,

кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри педагогіки
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка,
м. Суми

УДК 376-056.45

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДВІЧІ ВИНЯТКОВИМ УЧНЯМ У США, КАНАДІ ТА ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Статтю присвячено вивченню особливостей надання педагогічної підтримки обдарованим учням із обмеженими можливостями у США, Канаді та Великій Британії. Схарактеризовано сутність поняття «двічі виняткові учні», яке використовують для позначення обдарованих/талановитих учнів з обмеженими можливостями. Висвітлено форми надання педагогічної підтримки зазначеній категорії учнів, що охоплює навчальну акомодацию, модифікацію курикулуму та спеціальні програми. З'ясовано роль учасників навчального процесу (учителів, допоміжного персоналу, адміністрації школи та інших провайдерів освітніх послуг) у наданні двічі винятковим учням педагогічної підтримки.

Ключові слова: двічі виняткові учні, обдаровані учні, учні з обмеженими можливостями, інклюзивна освіта, педагогічна підтримка.

Стаття посвячена изучению особенностей оказания педагогической поддержки одаренным учащимся с ограниченными возможностями в США, Канаде, Великой Британии. Охарактеризована сущность понятия «двое исключительные учащиеся». Это одаренные/талантливые дети с ограниченными возможностями, формы оказания педагогической поддержки которой обозначены в категории учащихся, которые включают обучающую акомодацию, модификацию курикулуму и специальным программами. Уточнено роль участников учебного процесса (учителей, вспомогательного персонала, администрации учебного заведения и провайдеров образовательных услуг) в оказании им педагогической поддержки.

Ключевые слова: вдвое исключительные учащиеся, одаренные учащиеся, учащиеся с ограниченными возможностями, инклюзивное образование, педагогическая поддержка.

The article deals with peculiarities of pedagogical support of gifted students with disabilities in the USA, Canada and Great Britain. The essence of the notion «twice exceptional students», under which the author means gifted students with disabilities, is characterized. The forms of providing pedagogical support for this category of students that include accommodation, curriculum modification and special programmes are described. The role of participants of the educational process (teachers, additional staff, school administration and other providers of educational services) in providing pedagogical support for twice exceptional students is revealed.

Key words: twice exceptional students, gifted students, students with disabilities, inclusive education, pedagogical support.

У сучасних умовах пріоритетом національної освітньої політики розвинених країн є всебічне розкриття потенціалу обдарованих дітей, оскільки обдарованість необхідна для запровадження інновацій та підвищення конкурентоспроможності країни на світовій арені. Окрім цього, збільшення кількості громадян із високим інтелектуальним та творчим потенціалом є запорукою зрос-

тання економічного добробуту країни. Попри те, що для України підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку праці є національним пріоритетом, вітчизняні науковці активно зайняті пошуком ефективних способів розвитку потенціалу обдарованих дітей та молоді. У цьому контексті вивчення світового досвіду педагогічної підтримки обдарованих учнів є дуже важливим.

На сучасному етапі через загальне погіршення стану здоров'я громадян збільшується кількість обдарованих дітей та молоді з обмеженими можливостями, зокрема: дислексією, порушеннями зору чи слуху, обсесивно-компульсивними та сенсорними розладами, аутизмом, синдромами Аспергера, Туретта та дефіциту уваги/гіперактивності тощо [8]. У розвинених англomовних країнах на позначення цієї категорії дітей застосовують спеціальний термін «двічі виняткові діти» (*twice exceptional children, 2e* (США, Канада) та *dual exceptional children* (Велика Британія).

Беручи до уваги той факт, що кількість дітей з особливими потребами в Україні щорічно зростає на 0,5 %, актуальною постає проблема їхньої педагогічної підтримки. Попри певні досягнення у сфері інклюзивної освіти, питання виявлення серед учнів із особливими потребами обдарованих та надання їм педагогічної підтримки в умовах ЗНЗ залишаються нерозв'язаними. Тому вважаємо за доцільне звернутися до позитивних концептуальних ідей країн, що мають досвід надання педагогічної підтримки двічі винятковим учням у межах інклюзивної освіти.

Мета статті полягає в необхідній схарактеризувати особливості надання педагогічної підтримки обдарованим учням з обмеженими можливостями у загальноосвітніх школах США, Канади та Великої Британії.

Отже, двічі виняткові учні, згідно з визначенням, поданим Департаментом освіти штату Колорадо, це:

1) *учні, які є обдарованими/талановитими в таких сферах:*

- загальна чи специфічна інтелектуальна обдарованість;
- специфічні академічні здібності;
- творче та продуктивне мислення;
- лідерські здібності;
- образотворче, театральне чи музичне мистецтво, психомоторні здібності;

2) *а також мають певні порушення, визначенні за федеральними/штатовими критеріями, на підставі яких учні підлягають навчанню за індивідуальним освітнім планом (Individual Education Plan – IEP) чи Планом 504, зокрема:*

- специфічні проблеми з навчанням;
- значні емоційні порушення, що можуть бути ідентифіковані;
- фізичні вади;
- сенсорні відхилення;
- аутизм;
- синдром дефіциту уваги/гіперактивності [3].

Найвні в англomовному науковому дискурсі визначення поняття «двічі виняткові учні» відрізняються лише переліком порушень, які має обдарована дитина. Це зумовлено національними критеріями, встановленими урядами досліджуваних нами країн (США, Канади та Великої Британії), оскільки на підставі них дитину можуть визнати належною до пільгової категорії та отримати додаткове фінансування з метою задоволення навчальних потреб у межах спеціальних

програм, запроваджених у ЗНЗ. Таким чином, *двічі виняткові учні* – це обдаровані учні з обмеженими можливостями/спеціальними потребами. Через подвійну винятковість обдаровані учні зі спеціальними потребами перебувають в зоні ризику, оскільки їхні освітні чи соціально-емоційні потреби можуть своєчасно не бути визначені, а тому не задоволені. Це відбувається через те, що певні порушення можуть пригнічувати прояви обдарованості або, навпаки, обдарованість може маскувати певні проблеми. У результаті учні мають низькі навчальні досягнення, а їх учителі вважають, що вони не докладають достатньо зусиль або не цікавляться навчальною діяльністю. Значна кількість двічі виняткових учнів не мають змоги повно розкрити власний потенціал, що викликає фрустрацію, а це призводить до поведінкових та соціально-емоційних порушень.

У цьому контексті важливим є виявлення двічі виняткових учнів та надання їм педагогічної підтримки. Провідні позиції у процесі раннього виявлення та надання педагогічної підтримки двічі винятковим учням є США, де на федеральному рівні визнано необхідність цих заходів. Необхідно наголосити, що, з огляду на децентралізований характер освітньої системи, відмінності у наданні педагогічної підтримки таким учням в умовах інклюзивної освіти в межах штатів є істотними. Тому ми приділимо увагу не стільки порівнянню моделей надання педагогічної підтримки в різних штатах, скільки здобуткам американського досвіду, що може бути корисними для вітчизняної освітньої системи, порівнюючи їх з відповідними здобутками у Канаді та Великій Британії.

Так, обдаровані учні у штаті Айдахо мають право на відповідну освіту, що реалізується через систему заходів, які стимулюють розвиток та забезпечують повне розкриття їхнього потенціалу в межах системи державних навчальних закладів. Кожний округ цього штату несе відповідальність за забезпечення спеціальних освітніх потреб обдарованих учнів, які відвідують ЗНЗ; надання освітніх послуг обдарованим учням 5–18 років, яких за певними критеріями зараховано Радою з освіти штату до категорії двічі виняткових; розроблення підходів до організації навчання та педагогічної підтримки, що охоплює навчальну акомодацию, модифікацію курикулуму та спеціальні програми.

Навчальну акомодацию тлумачать як процедуру, що надає особі з обмеженими можливостями змогу виконати завдання, які вона б не змогла виконати в іншому випадку [11].

Навчальна акомодация, за визначенням, поданим на сайті організації «Глибоко та винятково обдарована молодь» (*Profoundly and Exceptionally Gifted Youth, PEGY*), – це зміни в постановці навчальних завдань, що надають учням із особливими потребами можливість виконувати такі самі завдання, як і звичайним. Акомодация не змінює змісту завдань, не дає учням несправедливих переваг, не змінює сутності тестового контролю. Акомодация надає учням зі спеціальними освітніми потребами можливість продемонструвати знання без обмежень, спровоковані певними порушеннями [10].

Навчальну акомодацию неоднозначно сприймає наукова спільнота. Деякі науковці вважають, що дітям із особливими потребами надають спеціальні переваги у навчанні. Натомість, на думку суперінтенданта шкільного округу зі штату Айдахо, «...навчання не є грою або змаганням, тому не можливо говорити про “полегшення правил гри” чи “переваги”. Навчання – це процес допомоги кожному учню навчатися та досягати кращих результатів. Таким учням необхідно надавати якомога більше переваг у навчанні, що не означає звільнення їх від відповідальності за докладання будь-яких зусиль у навчальній діяльності, але передбачає зменшення тягаря, накладеного певним порушенням/вадою, що унеможливує виконання певних видів діяльності, та перерозподіл енергії на виконання більш вигідних видів робіт. Навчальну акомодацию не потрібно розглядати як звільнення дитини від навчальної діяльності, а як залучення до тих видів діяльності, що більше відповідають її освітнім потребам» [5].

Навчальну акомодацию у США регламентує Закон «Про освіту осіб із обмеженими можливостями» (*Individuals with Disabilities Education Act, IDEA*) та п. 504 Закону «Про реабілітацію» (*Rehabilitation Act, section 504*). Зазначені нормативні акти надають можливість таким учням отримати педагогічну підтримку, якої потребують, навчаючись у звичайних класах.

Учням, визнаним двічі винятковими в межах IDEA, необхідно мати індивідуальну освітню програму (індивідуальний освітній план), який розробляють спільно вчитель, батьки та члени спеціальних команд. У цьому документі містяться відомості про обмежені можливості учня та програма, що має задовольнити його унікальні потреби. План містить як щорічні цілі, так і короткотермінові перспективи.

Для складання індивідуального плану його розробники мають можливість користуватися переліком загальних видів навчальних акомодаций, беручи до уваги факт, що специфічні обмежені можливості або труднощі потребують спеціальних акомодаций [9].

Зазначений перелік навчальних акомодаций передбачає їх розподіл за такими проблемами: необхідність залучення учня до участі у навчальному процесі; відволікання; дезорганізація/пізні виконання та невиконання класних/домашніх завдань; боязнь контрольних робіт/тестів; неповні, неакуратні роботи; небажання звертатися за допомогою; труднощі, пов'язані з необхідністю починати нову справу; труднощі, пов'язані з необхідністю продовжувати виконання завдання; неадекватна поведінка. Наприклад, для розв'язання проблеми залучення учня до участі в навчальному процесі, американські вчителі використовують такі види акомодаций:

- мінімізація монотонних видів навчальної діяльності;
- надання можливості виконувати альтернативні завдання тоді, як інші учні класу опрацьовують матеріал, яким двічі винятковий учень уже оволодів;
- використання візуальної наочності (схем та діаграм);

– надання можливості брати участь у практичних заходах;

– надання можливості демонструвати знання, озвучувати ідеї та створювати продукти/продукцію альтернативним шляхом (наприклад, створити відео замість письмової доповіді).

Розв'язання проблеми дезорганізації/пізнього виконання та невиконання класних/домашніх завдань стає можливим завдяки запровадженню таких акомодацийних заходів:

– пояснення учням необхідності ведення щоденника для записування домашніх завдань;

– дозвіл учням використовувати ІКТ для записування завдань (наприклад, персональний електронний секретар або диктофон);

– перевірка батьками та вчителями щоденника щодо наявності записаних завдань і контролю за їх виконанням;

– часті повторні нагадування про терміни виконання завдань;

– надання учням готових або допомога у складанні контрольних списків;

– прикріплення до двічі виняткового учня волонтера-однокласника, який допомагатиме у виконанні домашніх завдань (*homework buddy*);

– надання допомоги однолітків у набутті організаційних умінь;

– дозвіл учням мати вдома додатковий комплект підручників;

– регулярне сповіщення батьків про прогрес учнів у навчанні;

– запровадження системи винагород за виконання класних і домашніх завдань;

– задавання домашнього завдання одночасно на тиждень та ознайомлення батьків із цією інформацією;

– використання електронної пошти для повідомлення домашніх завдань та дозвіл учням пересилати виконані завдання електронною поштою;

– надання учням додаткового часу для виконання домашніх завдань без застосування штрафних санкцій;

– зменшення кількості/обсягу домашніх завдань;

– залучення в кінці кожного робочого дня ментора (вчителя, радника) для допомоги учню систематизувати матеріал та завдання;

– виділення часу на уроці для організації робочого місця;

– навчання учнів тайм-менеджменту;

– формування в учнів навичок навчальної діяльності [9].

Заслужує на увагу і такий аспект, як боязнь контрольних робіт/тестів. Поширеними заходами, що застосовують в американських ЗНЗ з метою подолання зазначеної проблеми, визначено:

– проведення тренувальних тестів;

– заміна письмових тестів усними;

– надання додаткового часу для виконання тестів;

– мінімізація відволікаючих чинників під час тестування;

– зменшення обсягу тестів (наприклад, зменшення кількості математичних завдань з 10 до 5).

Отже, навчальна акомодация спрямована на подолання конкретних проблем, що виникають у двічі виняткових учнів у процесі навчання у звичайних навчальних закладах.

Необхідно наголосити, що акомодацию також застосовують для навчання двічі виняткових учнів у навчальних закладах Великої Британії та Канади, хоча вона не є настільки поширеною, як у США.

У Канаді першою програмою інклюзивного навчання двічі виняткових учнів стала запроваджена К. Біз програма GOLD у середній освіті Ванкувера Prince of Wales Secondary School. Вона передбачає надання педагогічної підтримки двічі винятковим учням старших класів з метою максимального задоволення освітніх потреб і розвитку потенціалу. У сучасних умовах деякі середні навчальні заклади працюють за зазначеною авторською програмою. Окрім цього, у початкових закладах деяких канадських міст запроваджено програми педагогічної підтримки молодших учнів.

Як і в американських та британських загальноосвітніх навчальних закладах, у канадських навчальних закладах обов'язковим є складання індивідуального навчального плану, де визначають цілі та завдання. Також у ньому наявна інформація про обмежені можливості та навчальну акомодацию. Так, в одному навчальному закладі акомодация Канади передбачає: адаптацию тестів/навчальних завдань відповідно до індивідуальних потреб двічі виняткових учнів (заміна завдань – аудіоповідомлення замість есе, зміна кількості завдань у тестах); надання додаткового часу для виконання письмових завдань; можливість сидіти за окремою партою (з урахуванням наповненості класу); пріоритетне розміщення в класі (перші парти, можливість відволікання однолітками є меншою); надання допомоги в плануванні та організації навчальної діяльності; неврахування помилок у написанні слів під час оцінювання предметів природничо-математичного циклу; можливість використання калькуляторів, аудіозаписів замість усної відповіді, аудіокниг, комп'ютерів із перевіркою правильності написання слів, використання персональних аудіоплеєрів для кращої концентрації уваги [2].

Як було наголошено, поширеною формою педагогічної підтримки двічі виняткових учнів в умовах інклюзивного навчання в ЗНЗ США, Канади та Великої Британії є модифікація курикулуму.

Головні відмінності між навчальною акомодацией та модифікацією курикулуму полягають у тому, що: 1) акомодация не потребує змін у курикулумі для двічі виняткових учнів, а разі застосування модифікації курикулуму, за яким навчаються учні, відрізняється від того, за яким навчається решта класу; 2) під час акомодации навчальні результати двічі виняткових учнів не відрізняються від решти учнів класу, а модифікація курикулуму передбачає відмінні навчальні результати учнів; 3) використання технічних засобів, матеріалів,

інформаційно-комунікаційних технологій тощо під час застосування акомодации дає змогу двічі винятковим учням оволодіти однаковим змістом освіти, а за модифікації учні мають змогу ознайомитися з курикулумом, опановуючи інший зміст. Головними напрямками модифікації курикулуму для двічі виняткових учнів у ЗНЗ досліджуваних країн є модифікація: змісту освіти; методів навчання й викладання; продуктів/продукції навчальної діяльності – навчальних результатів або способів, за допомогою яких учні демонструють власні навчальні досягнення [4].

У контексті модифікації курикулуму з урахуванням окреслених вище напрямів заслуговує на увагу досвід педагогічної підтримки двічі виняткових учнів у державних навчальних закладах округу Монтгомері, штат Меріленд. Американські дослідники й освітня практика визначають чотири компоненти в межах модифікації курикулуму.

1. *Прискорення у навчанні збагачення змісту освіти у сферах, де двічі винятковий учень виявляє високі здібності*, що передбачає такі кроки:

- оцінити наявний рівень знань та навичок і перевести їх на наступний рівень;
- відкрити доступ до більш складного навчального матеріалу;
- обов'язково включити у навчальний процес збагачений зміст освіти з математики, читання/мови, природничих наук, суспільних наук;
- надати можливість відвідувати центр для обдарованих учнів або брати участь у спеціальній програмі;
- включити учнів до предметних груп (наприклад, William and Mary та/або Junior Great Books) [7].

Фахівці MCPS зауважують, що двічі виняткові учні мають право доступу до таких самих можливостей щодо збагачення змісту освіти/прискорення у навчанні, як і їхні обдаровані однолітки. Однак для досягнення цих можливостей учні потребують акомодации та інших заходів, зазначених в індивідуальному навчальному плані.

2. *Можливості набуття навичок у тих академічних сферах, де учні мають низькі навчальні досягнення через обмежені можливості*:

- у процесі розроблення індивідуального освітнього плану необхідно обов'язково враховувати потреби учнів;
- відновлювальні заходи можуть містити навчання кодуванню/декодуванню, розвиток математичних, організаційних, соціальних та поведінкових навичок, навичок писемного мовлення, прийомів самозахисту та інші заходи, передбачені індивідуальним освітнім планом;
- визначені в індивідуальному освітньому плані цілі та перспективи, на думку фахівців MCPS, є необхідними для доступу до загальноосвітнього курикулуму та мають бути академічно релевантними;
- попри важливість відновлювальних заходів, вони ніколи не зможуть замінити складник навчання обдарованих для двічі виняткових учнів;

– часто можливості прискорення та збагачення є рушійною силою, яка мотивує учня до навчання, практичної діяльності та застосування новонабутих знань та навичок [7].

3. *Диференційована методика викладання охоплює індивідуалізовані адаптаційні заходи, а саме:*

– адаптаційні заходи містять диференціацію змісту освіти, методів викладання та продуктів навчальної діяльності, які охоплюють різні підходи до досягнення одних і самих цілей;

– адаптаційні заходи не передбачають виконання «полегшених» завдань;

– адаптаційні заходи мають відповідати таким критеріям: 1) бути індивідуалізованими для кожного учня; 2) використовуватися у процесі викладання та оцінювання; 3) застосовувати сильні сторони учня; 4) надавати учням рівні можливості для демонстрації знань; 5) оцінюватися та продовжувати застосовуватися лише у разі ефективності; 6) розширювати можливості учнів, а не просто надавати можливість навчатися; 7) допомагати учням перейти від стану залежності від дорослих до незалежності [1; 7].

4. *Комплексний кейс-менеджмент.* Головним у цьому контексті є кейс-менеджер, який має необхідні знання та розуміє потреби двічі виняткових учнів. Кейс-менеджер відповідає за:

– координацію аспектів індивідуального освітнього плану учня;

– задоволення потреб учнів;

– комунікацію з учителями та батьками;

– розвиток і стимулювання самосвідомості та самозахисту, а також створення безпечного навчального середовища для учнів.

Наголосимо, що у досліджуваних країнах педагогічна підтримка таких учнів передбачає залучення учасників навчального процесу і вчителів, допоміжного персоналу та адміністраторів. Розглянемо детальніше роль кожного учасника цього процесу на прикладі канадських навчальних закладів, що працюють за програмою GOLD.

Роль *класного вчителя* полягає у визначенні двічі виняткових учнів та їхніх освітніх потреб; взаємодії з батьками; наданні рекомендацій щодо ресурсів, які учні можуть використовувати у позакласній діяльності.

Роль *ресурсного вчителя* (у початкових класах ресурсні вчителі працюють на окружному та місцевому рівнях; у середніх освітніх закладах ресурсний учитель є членом спеціального навчального відділу) передбачає:

– здійснення подальшого оцінювання;

– надання рекомендацій щодо підтримки округу та ресурсів з метою збагачення змісту освіти обдарованих учнів та/або підтримки центру допомоги у навчанні/центру розвитку навичок;

– налагодження співпраці з класними вчителями і командами, адміністрацією, батьками, учасниками окружної програми та соціальними службами;

– надання рекомендацій класній команді (*school-based team*).

Наявність *класної команди* є обов'язковою для всіх навчальних закладів (у контексті нашого дослідження – канадських, американських та британських). Ці команди складаються зі спеціального освітнього персоналу, радників, адміністрації, класного вчителя та, у деяких випадках, психолога. Роль такої команди зводиться до:

– вивчення особливостей учнів, які потребують уваги зазначеної команди;

– відбору учнів для психолого-педагогічного оцінювання, яке здійснюють з метою виявлення обдарованих учнів, учнів з обмеженими можливостями чи двічі виняткових (у випадку, коли кількість психологів є недостатньою для здійснення психолого-педагогічного оцінювання, до цього процесу залучають приватних провайдерів зазначених послуг);

– надання рекомендацій до зарахування учнів до категорії «зі спеціальними освітніми потребами/ обмеженими можливостями», навчання яких регламентує індивідуальний освітній план. Індивідуальний освітній план для учнів початкової освіти розробляє вчитель Центру допомоги у навчанні, а для учнів середньої – вчитель Центру розвитку навичок разом із учнями та їхніми батьками. Якщо учень не отримує такої підтримки, то індивідуальний освітній план може скласти радник або ресурсний учитель;

– направлення учнів до фахівців округу, зокрема до ресурсного вчителя для обдарованих учнів із обмеженими можливостями.

Роль *радника* передбачає:

– правовий захист учнів;

– спілкування з учнями з метою переконатися, що до їхніх потреб дослухаються;

– здійснення посередництва або рефреймінгу між вчителем та учнями для кращого задоволення освітніх потреб останніх;

– виконання функції з'єднувальної ланки між персоналом початкової та середньої освіти;

– керування процесом створення і підтримки соціальних мереж;

– надання інформації про спеціальні програми для двічі виняткових учнів;

– участь у шкільних командах;

– участь у розробленні індивідуального освітнього плану;

– допомога учням у подоланні стану тривожності.

Адміністрація (директор та його заступники) бере участь у діяльності класних команд та надає інформаційну підтримку батькам і вчителям щодо спеціальних потреб учнів і наявної пропозиції освітніх послуг.

Психолог, логопед, дефектолог та інші спеціалісти здійснюють оцінювання та діагностування учнів, а також надають інформацію щодо обмежених можливостей учнів і стратегій (способів) їх подолання [2].

Окрім схарактеризованих вище провайдерів послуг із педагогічної підтримки двічі виняткових учнів, в американських навчальних закладах у цьому процесі беруть участь також інші спеціалісти, роль яких ми розглянемо нижче.

Координатор послуг для двічі виняткових учнів визначає ролі та обов'язки персоналу, залученого до процесу педагогічної підтримки учнів; надає інформацію батькам і вчителям; здійснює професійну підготовку персоналу тощо.

Інструктор із проблем двічі виняткових учнів є головним джерелом інформації про двічі виняткових учнів, а також допомагає виявляти обдарованість/обмежені можливості учнів і бере участь у професійній підготовці персоналу до діяльності з учнями.

Помічник учителя або паравихователь допомагає вчителю у навчальному процесі, у процесі впровадження навчальної акомодатії та модифікації курикулуму; проводить навчальні заняття у малих групах та допомагає у сфері організації ефективного навчального середовища в класі.

Кейс-менеджер здійснює моніторинг усіх аспектів прогресу учнів і регулярно повідомляє про результати батьків, керує процесами повторного оцінювання, що здійснюються тричі на рік, розробляє індивідуальні освітні плани, консультує класних учителів та допомагає розв'язувати проблеми, що виникають у процесі навчання зазначеної категорії учнів [6].

Отже, у досліджуваних країнах у процесі педагогічної підтримки двічі виняткових учнів бере участь широке коло спеціалістів, що забезпечує всебічний підхід до розв'язання окресленої проблеми.

Таким чином, у США, Канаді та Великій Британії педагогічна підтримка двічі виняткових учнів в умовах інклюзивного навчання задекларована на державному рівні та регулюється законодавчими актами. Попри певні національні та регіональні особливості, поширеними формами педагогічної підтримки таких учнів у досліджуваних країнах є навчальна акомодатія та модифікація курикулуму, а також спеціальні програми, які дають змогу двічі винятковим учням, навчаючись у звичайних класах ЗНЗ, розвивати власні здібності.

На засадах здійсненого аналізу особливостей надання педагогічної підтримки обдарованим учням в умовах інклюзивного навчання в ЗНЗ США, Канади та Великої Британії було визначено прогресивні концептуальні ідеї світового досвіду, що можна використати у практиці української середньої освіти, а саме:

– залучення всього шкільного персоналу, зокрема шкільної адміністрації, до інклюзивної освіти двічі виняткових дітей;

– обов'язкове налагодження співпраці між учасниками освітнього процесу (учнями, їх батьками, учителями, помічниками вчителів, провайдерами спеціальних послуг, непедагогічним персоналом навчального закладу, адміністрацією, представниками різних агенцій, членами місцевої громади);

– надання психологічної допомоги і послуг консультантів учням із особливими освітніми потребами та іншим учням класу, батькам та вчителям як запорука створення комфортного та сприятливого для інклюзивного навчання двічі виняткових учнів середовища;

– безперервний професійний розвиток учителів, залучення матеріально-технічних і людських ресурсів з метою надання ефективної педагогічної підтримки двічі винятковим учням.

Використані літературні джерела

1. Algozzine, B., Anderson, K. (2007). Tips for Teaching: Differentiating Instruction to Include all Pupils. *Preventing School Failure*, 51, 3, 49–54.
2. Bees, C. (2009). *Gifted and Learning Disabled: A Handbook*. Vancouver, BC. 60 p.
3. Colorado Department of Education (2015). Definition of 2E Students. Retrieved from: <http://www.cde.state.co.us>.
4. Ellis, E., Gable, R., Gregg, M., Rock, M. (2008). REACH: A Framework for Differentiating Classroom Instruction. *Preventing School Failure*, 52, 2, 31–47.
5. Luna, T. (2010). Twice exceptional: students with both gifts and challenges or disabilities. 144 p.
6. MCPS. A guidebook for twice exceptional students: supporting the achievement of gifted students with special needs. Montgomery County Public Schools, Maryland. Retrieved from: <http://www.mccpta.com/>.
7. MCPS. Twice exceptional students at a glance. Montgomery County Public Schools, Maryland. Retrieved from: <http://www.mccpta.com/>
8. National Education Association (2006). *The Twice-Exceptional Dilemma*. Washington D.C.: NEA.
9. Neumann, L. (2004). Accommodating 2e students. In: *2e Newsletter*. October 2004. Retrieved from: http://www.davidsongifted.org/db/Articles_id_10446.aspx.
10. PEGY (2015). Twice exceptional. Retrieved from: <http://www.pegy.org.uk/twice%20exceptional.html#Whatistwiceexceptionalpara>
11. Weinfeld, R., Barnes-Robinson, L., Jeweler, S., & Shevitz, B. R. (2005). Enabling or empowering? Adaptations and accommodations for twice-exceptional children. *TEACHING Exceptional Children Plus*, 2 (1) Article 6. Retrieved from: <http://escholarship.bc.edu/education/tecplus/vol2/iss1/art6/>.
12. Yewchuk, C., Lupart, J. (2000). Inclusive education for gifted students with disabilities. In: Heller, F. Mönks, R. Sternberg, R. Subotnik eds. *International handbook of giftedness and talent* (pp. 659–670).